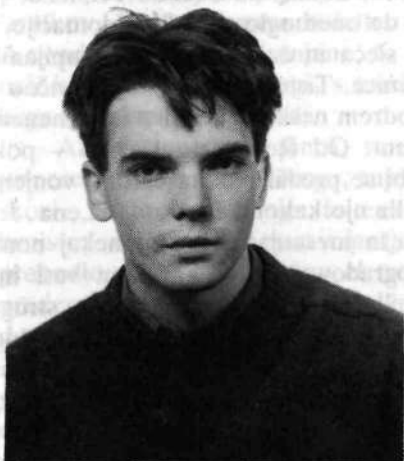

Prisotnost

Sebastijan
Pregelj

Všeč so mi

jutra, ki se čista razgrnejo pred svetom, usnjeni sedeži in marmorne mize v baru.

Stopim do vrat, spotoma si nadenem slamnik, pogledam se v ogledalu: slabše, kot sem pričakoval, snamem pokrivalo, ki konča na koncu dolgega hodnika; spustim se po stopnicah, pohitim: vzdolž reke, čez most in sem tam. Peter me že čaka. Izvlečem srebrno cigaretnico, prižgeva; skozi dim je vse drugače; tudi dekleti pri sosednji mizi; zresnita se, hočeta prisesti: nimava nič proti, predstavitva se kot T in J, pijeta martini.

Dosti kasneje T stegne levo roko:
– Kakšni se ti zdijo moji prstani?
Skomignem, nič ne rečem. Kakšni naj se mi pa zdijo?

– A misliš, da je kič? vztraja, veš, nimaš pojma; vsak kič postane z leti dragocen.
Pozabiva in greva drugam.

Mesto diha, lokali so polni preprostih: navsezgodaj so si nadeli pomembne obraze, pijejo tretjerazredno vino, besede mečejo tja nekam. V križišču policaji ustavljajo motoriste, ki vozijo brez čelad. Ciganka je otroku odsekala roko, da lahko sedi na tleh in prosi; če bi igrala tamburin in pela, bi ji vrgel novčič, ki ni nič vreden, pa je vendar denar. Tako ji ne privoščim niti tega.

Peter mi govori o razstavi: neznanec je s kislino poškodoval več platen; ni bil navaden blaznež, dobro je vedel, katera dela so najboljša... nikakor mu ne pridejo na sled.

– In kaj je s tvojo Ptico? me končno vpraša, rad bi že kaj napisal o njej.

– Nič. Kaj naj bi bilo?

– Nihče razen mene je ni videl. Pokaži jo že!

Nasmehnem se, ker ni tako preprosto:

– Bom, seveda bom.

Doma gledam

skozi okno: na ulico in še naprej,
stare fotografije: kako vse beži.

Iz kleti prinesem Ptico, postavim jo na mizo; tudi ta skulptura je samo spomin: nekaj je bilo in se več ne vrne. Če bi stala na pomolu, bi vsi videli le kamen in nihče galeba. Skuham kavo, stopim do gramofona: s kupa zaprašenih plošč vzamem Saint-Saënsov koncert za čelo; poslušal sem ga, ko sem delal tisto, čemur zdaj pravim Ptica.

Gledam jo: je to sploh kaj?

Profesor mi je rekel:

– Ne vleci ločnice med človekom in naravo.

Mislil sem si: je vendar zame; naj ostane, kot je. In sem jo odnesel med spomine.

S šopkom rumenih vrtnic

je starka sedela na pločniku.

Stojim pred vrati nove sosedu.

Delavci so v njeno stanovanje celo dopoldne nosili pohištvo in vse drugo. Ne spominjam se človeka, ki je pred njo živel pod menoj. Sicer je pa vseeno. Nekaj besed sva spregovorila, na koncu me je povabila na čaj; obljubil sem, da se zglasim.

Obsedim v velikem naslanjaču, ženska izgine; njen velik pes stoji pred menoj; tudi pomislim ne, da bi se premaknil. Ogledam si sobo: stene so polne slik, na policah so kipci, v kotu stoji pianino. Vrne se: prinese čaj in kolačke, sede in me nekaj časa tiho opazuje.

– Študirate?

Prikimam.

– Včasih sem učila... zdaj že dolgo ne več...

O vsem se pogovoriva.

Posoda s kolački je prazna: še zadnjega je vrgla psu; nisem več prepričan, komu so bili namenjeni. Zunaj se je stemnilo.

– Kako mu je ime? pomignem proti živali.

– Nima imena; ga ne potrebuje, ker je ves čas doma, vstane in me prime za roko, pridite, nekaj vam bom pokazala.

Stopam za njo in pes nama sledi; sredi teme se ustavi, prižge luč: nič takšnega ne vidim.

– Tam v kotu, pokaže proti akvariju. Približava se, zagledam ribi in polžjo lupino na dnu. Nagne se k meni in mi šepne: Ti dve sta bolj živi, kot si mislite. Manjša je T in večja J.

Naslednje dni

se na šipi razbijajo dežne kaplje.

Čakam poštarja, da prinese denar.

Gledam ulico črnih dežnikov: sam grem tja dol le redko; poslušam čelo; dobro, kot nekoč. Razgrnem časnik, med najrazličnejšimi novicami

izvem, da je bil spet na delu: pred knjižnico je hudo poškodoval skulpturo – delo znanega izseljenca; dva dni po odkritju. Peter je gotovo ves v penah; bolje, da ga ne kličem. S kolesom se odpeljem do knjižnice: gledam tisto nekaj, kar je ostalo.

– Tako in tako ni bilo ničemur podobno, mi reče ženska, ki gre mimo, to bi znala narediti tudi jaz.

– Pojdi, zamahnem z roko. Stopim v knjižnico; uslužbenke ničesar ne vejo. Vrnem se domov. Na stopnicah srečam sosedo; takoj mi začne pripovedovati o neznancu, ki je ...

– Vem, ji sežem v besedo, ravno sem bil tam.

– A seveda, to je ...

Še nekaj besed spregovoriva. Potem me nezaupljivo pogleda:

– Bi mi pokazali kakšno svojo stvar? Zelo me zanima ...

– Ja no, mogoče ..., pristanem.

Zato se posvetim stanovanju. Da bo vsaj spodobno.

Ob sedmih pozvoni. Dolgo govoriva o vsem mogočem; soba je zakajena, stopim do okna, da bi ga odprl.

– Mi boste zdaj pokazali?

Nasmehnem se:

– Pridite, v drugi sobi imam.

Odprem vrata, stopi do mize; dolgo si ogleduje Ptico: z vseh strani, od blizu in daleč. Medtem listam knjigo; skoraj mi je žal, da sem ji jo pokazal. Obrne se k meni:

– Čudovita je.

Nič ne rečem. Samo gledam jo.

– Resno mislim. Prekrasna. Ampak gotovo je niste pokazali še nikomur. Vas je strah? Vem, da vas je ... ne bojte se. Čista je. Vrneva se v sobo. Nekaj si želim: da bi že vendar nehala govoriti o meni.

Ponoči sanjam,

da vse še pride.

O dečku, ki lovi metulje.

Pride do potoka in sede na skalo; čaka metulje, velike papirnaté krilatce, da jih prižene sla po nevihti, da jih prižene in napoji. Rože se jim bodo odprle čisto do konca: meso in nič več ljubezen; lakota. Ko oblaki vznostijo nevihto, jih bo vse polno. Dolgo še vrti mrežo na vse strani, da končno zasliši, kako nekje daleč grmi; da prvi plaho zakrožijo nad jaso in lahko prav dobro vidi, kako lepi so. Zdaj bi hotel poloviti: vse, enega samega ne bi pustil; odnesel bi jih domov in pripel na bel papir; ko bi zunaj deževalo, bi poleteli. Vedno bi si želel dežja: še več in več; in bi še sam bil papirnata žuželka, bi se vrtel, vrtel vse do večera. Lahki trupi bi udarjali v okno, ko bi hoteli med kaplje; prelahki, da bi mogli razbiti steklo. Na

koncu bi pijani od plesa popadali na tla; ponovno bi bil človek in bi jih še dolgo pobiral in nabadal nazaj na papir.

Ko se prebudim,
ne vem, ali so bile sanje moje ali dečkove.

Grem v kuhinjo in si skuham močno kavo.

Telefon: Peter je odkril lokal z živo glasbo, edini v mestu, odpre se ob devetih. Morava se videti; nekaj, kar me bo gotovo zanimalo, ima zame. Mislim si.

Pridem: glasba je bolj čudna in ljudje tudi. Skozi dim mi govori, da se pripravlja razstava: kot nalašč, da predstavim Ptico. Vse je že urejeno.

– Popoldne pridejo po skulpturo, mi še pove.

– Kako si mogel, ne da bi me vprašal?

Smeje se, ne odgovori.

Popoldne res pridejo

kot mrtvec po ljubico,

in mi vzamejo nekaj, kar je že bilo.

Večer se privleče v mesto po ozkih ulicah, najprej plah in se ne upa niti za ped od zidu; pa je vse pogumnejši in se končno prav nesramno razgrne čez glavni trg, kjer so še pred časom nastopali uglajeni meščani, ki so zdaj bogvekje. Od vsepovsod se priplazijo grde, okostenele mačke jokajočih glasov, ljudem ne preostane drugega, kot da zapro zadnje okno v ulici. Pod mojim migetlja svetilka: ni se še odločila, ali bi zasvetila ali ne.

Dolgo sedim v temi: gledam noč, ki se kaže skozi okno, zvezd pa ni. So že odšle, ali pa jih sploh ni bilo. Ker je za vsakega človeka drugače: dobri jih vedno vidijo, slabi jih ne pogrešajo. Globoko povlečem, da me zaskeli v pljučih.

Iz Amerike

smo dobili krompir in koruzo.

Potuje pismo že več tednov.

Končno pride. Teta piše, da je stric umrl: lahke smrti; revež je bil tudi ob zadnji uri nakresan. Pokopali so ga cerkveno; godba je zaigrala dve lepi, prijazne besede so ji govorili, ona je ves čas jokala in še danes joče in še tudi bo. V gostilni, kamor je – tako pravijo – rad zahajal, so zažrli vse njene prihranke. Dobro, da je hiša odplačana, sicer res ne ve, kako bi.

Jaz ničesar ne dobim, ker je ubožec vse sproti zapil. Lepo me pozdravlja, še enkrat se mi opravičuje, ker bom ostal praznih rok.

Presedem se v naslanjač: tudi prav. Strica nisem poznal, tete pa tudi ne. Še mlada je odšla, domov se ni več vrnila: ladja potuje več tednov, leteti se ne upa.

Popraskam se po nosu in vratu: torej nič.

Profesor Novak je zbolel

- druga slaba novica tega jutra.
- Razlog, da se odpravim v mesto.

V bolnici ni treba biti bolan; prisotnost sama je dovolj. Komaj najdem sobo, v kateri leži: slabo kaže, je moj prvi vtis. Pozdravim ga, dolgo gleda, preden me spozna:

- Orkamadona, saj to ste vi!
- Ja; slišal sem, kako je z vami, pa sem prišel.

Hvaležno me pogleda:

- Tako je pač... že mora biti. In vi?

Skomignem:

- Kaj jaz vem. Dobro.
- Sem slišal, da boste razstavljali...

Prikimam.

– Vaša Ptica mi ni bila nikoli všeč. Ampak ne upoštevajte me. Ta čas je vaš in vi že veste. Zaupam vam.

Tega nisem pričakoval. Mislil bi... kdo ve. Gledam, kako leži: ves siv in zguban. Starec je. Prej se je zdelo... vseeno.

– Veste, ponoči krti odnašajo ljudi. Slišim jih: tudi pod mojo posteljo. Celo ljubo noč. Proti jutru vse potihne: tedaj vem, da je še en dan pred menoj; čas, da sklenem krog, da končam pot. Človek ne sme kar tako nepripravljen oditi...

S prvim mrakom se krti vrnejo..., zapre oči.

- Pa menda ni...
- Utrujen je, me prime sestra pod roko in pospremi do vrat.

Štirinajst dni kasneje

vsi govore o neizbežni vojni.

Pokopljemo profesorja Novaka.

Čisto na obrobju mesta: čez zid se vidijo travniki in gozdovi, malo dlje gore: tam je vedno sonce, tam živijo ljudje, ki vidijo zvezde; navsezgodaj si naberejo zlatih zrn: v travi jih najdejo, v črnih brazdah stoletnih njiv; zvečer jih vržejo v nebo. Rad bi šel mednje, pa so tako prekleto daleč; profesor je poznal poti, vedel je za steze, ki vodijo v gore. In ko nam je zanje hotel povedati, smo ga zagrebli: položili smo ga v črno jamo, mu na prsi zmetali šopke rož in končno čezenj dali kamen, da se nikoli več ne vrne, da vendar ostane, kjer je, ker je za vse tako najbolje: ta čas je naš.

Po pogrebu greva s Petrom v bar.

- Dober človek je bil, mi reče.
- Si ga poznal?
- Vsi smo ga poznali, se nasmehne skozi dim, ker se je vse začelo pri njem... ti ne moreš vedeti, zamahne z desnico, premlad si; pozabi.

– Ne, raje mi pripoveduj...

Še dolgo v noč govori; bar je prazen, natakar čaka, da izprazneva zadnjega. Peter se naslanja name; že med vrati sva, ko me zresnjen pogleda:

– Nekaj... zdaj, ko že vse veš... nekaj ti moram povedati o slikah in kipcih... o Novaku... on je bil... saj ne rečem... ja, moral je biti on?...

– Čakaj malo... ne razumem... kaj je moral biti on?

– Tisti... tisti, ki je poškodoval platna in... ki je pred knjižnico... no, saj veš... ki je poškodoval skulpturo... veš, a ne? se me oprime in greva v meglo, ki se je dvignila iz reke.

Že navsezgodaj

poslušam koncert za čelo.

Čakam, da mi vrnejo Ptico.

Ker je sobota: tako so rekli, pa nikogar ni. Telefoniram sosedi: povabim jo na kavo; res pride. Vse mi govori: da se nekaj pripravlja, da se nam ne obeta nič dobrega, da bo odpotovala na morje – zaradi počutja – lahko grem z njo, silila me seveda ne bo. Pove mi za restavracijo, kjer se dobro in poceni je. Naj vendar ne bom tako plah, mi še reče; naj čim več razstavljam, ker samo tako bom kam prišel; dober sem, ampak prosil me ne bo nihče. Bedasto prikimavam.

Zazvoni telefon, dvignem: Peter mi prav zmedeno razlaga, da so ga poklicali iz galerije; naj bom miren... nekaj mi mora povedati... ne ve, kako. Postane mi vroče: zdi se mi. Zgodilo se je... strašno... s Ptico... ne zabavaj se, ga prosim; to je nemogoče; ga rotim, naj pove kar naravnost, tako in tako bom zvedel. Še vedno momlja, pa razumem...

Mislil bi, da je pomota; želim si, da so le sanje... ne, čisto res je. Slušalka mi pade iz rok. Peter se na drugi strani še oglašja; zaman. Ne morem spregovoriti; ene besede ne več. To je konec. Soseda mi razbere z obraza; vstane, stopi do mene, mi govori...

Slike padajo v dno.

Čez čas jo pogledam:

– Ptica je odletela... ne vejo, kam: ko so jo hoteli položiti v zaboj, je razprla peruti...

Skulptura ni mrtvec.

Vse skupaj

je bila samo igra: s koncem in brez začetka.

Je preneumno, da bi moglo biti v resnici.

Zato sem ostal sam. In tisoč nasprotujočih si občutkov. Mogoče sem vesel, da se je zgodilo: zdaj vsi vejo, da ni bil navaden kamen.

Grem v bar: Peter me že čaka. Skozi dim si podajava besede: Vse, ali sploh nič. Dekleti pri sosednji mizi pijeta martini.

- Veš, tega ne morem napisati: da je poletela. Tudi mi ne bi objavili, razumeš? Napisal bom vse ... razen konca. O koncu naj se govori.
- Prav. Napiši, kot misliš.
- Ljudje mislijo ... ne vsi ... da je bila prevara ...
- Užaljeno pogledam stran.
- Pozabi.
- Kaj naj pozabim? Ptico?
- Vrti cigaretnico:
- Jaz nisem kriv, razumeš? Ne morem pomagati.

Dan se dvigne

iz reke: razpara noč in prebudi ptice.

Nad ceste in hiše, nad gozdove in gore.

Gledam stvarjenje: je že bilo in še pride; vedno znova, vsakič drugače.

Nekaj novega. Samo sprejemati je treba.

Vse bo še dobro.

Jani
Rifel

Polda

Klicalci so ga kar Polda. Ko je čez dan nekajkrat prelezal tistih nekaj metrov od doma do gostilne, je bil zvečer videti utrujen, ko da bi garal ves dan.

Lasje so mu ob robovih nekoliko osiveli. Nekaj gub na čelu in vratu. Telo se mu je pričelo uvijati, kakor je to pri otroku v maternici. Ni mu bilo videti let. Petdeset ali šestdeset. Nihče ne bi vedel, razen kadar je hodil.

Takrat bi mu jih lahko odmerili tudi sto.

Pa so vse do ženine smrti tu veljale govorice, da ga redi žena. Pred letom so jo pokopali. Bila je še krepka in zdravega obraza. Morda bi živila še naslednjih petdeset let, če bi ne bil zdrknil nanjo sneg. Trd, leden sneg s strehe njene hiše ji je skrajšal, po mnenju mnogih vaščanov, težko in nesrečno življenje.

Polda je ostal sam. Pravzaprav je bil že prej sam, le da je tedaj, ko je še živila, marsikdo pri svoji vesti prisegel, da ga kljub temu še zmeraj redi ona.